

Noțiuni generale privind proprietatea intelectuală și proprietatea industrială

I. Noțiuni de proprietate intelectuală.

A. Definiție. Proprietatea intelectuală include drepturile privitoare la:

- operele literare, artistice și științifice,
- spectacole și expoziții ale artiștilor, fotografiilor și televiziunilor,
- invenții în toate domeniile cercetărilor umane, descoperirile științifice,
- semnele industriale, mărcile înregistrate, cele de servicii, numele comercial și emblemele, protecția împotriva concurenței neloiale și toate drepturile rezultând dintr-o activitate intelectuală în domeniile industrial, literar sau artistic.

Proprietatea intelectuală este intangibilă chiar dacă manifestarea sa exterioară este una vizibilă sau exprimată material. Astfel, o pictură este un obiect tangibil, dar obiect al proprietății intelectuale îl reprezintă creativitatea autorului.

Proprietatea intelectuală este rezultatul unei activități umane chiar dacă în timpul creației intervine și un aparat, precum computerul în cazul persoanei care realizează un program pentru calculator.

Titularul dreptului intelectual are capacitatea legal recunoscută de a autoriza sau interzice accesul anumitor persoane la creația sa în sens de utilizare, reproducere, etc.

Separarea dreptului intelectual de obiectul fizic în care creația intelectuală se regăsește este uneori greu de imaginat și înțeles. De exemplu, este posibilă fotocopierea unei cărți în scop de revândare sau creșterea unei plante pentru a vinde semințele, atât timp cât aceste obiecte materiale se află în proprietatea celui care dorește să facă aceste lucruri? Răspunsul este negativ având în vedere intangibilitatea dreptului intelectual, care limitează ceea ce dreptul de proprietate permite.

B. Trăsături. Drepturile intelectuale au o durată limitată sau nelimitată în timp: invențiile, dreptul de autor au o durată limitată, pe când dreptul moral al unui artist de a opri distrugerea operei sale este nelimitat în timp.

Dreptul intelectual este ubicuu, aceasta însemnând că este prezent și încorporat în toate realizările ulterioare protejate.

II. Noțiuni de proprietate industrială.

A. Noțiune. Creațiile ce țin de proprietatea industrială și fac un obiect al protecției sunt în marea majoritate tot rezultat al creației intelectuale. Deosebirea ar rezulta în aceea că dreptul de autor protejează creațiile de formă, iar dreptul de proprietate industrială protejează creațiile utilitare, de fond cu aplicație industrială.

Dreptul proprietății industriale a fost definit ca „ansamblul de norme juridice care reglementează raporturile privitoare la creațiile aplicabile în industrie, precum și la semnele distinctive ale unei asemenea activități”.

B. Dreptul de proprietate industrială.

1. Dreptul subiectiv. Dreptul subiectiv de proprietate industrială este acea posibilitate recunoscută de lege titularului acestui drept de a folosi, în mod exclusiv, o creație intelectuală aplicabilă în industrie sau un semn distinctiv al unei asemenea activități industriale. Practic, dreptul de proprietate industrială constă în dreptul exclusiv de exploatare a obiectului protecției. Nașterea sa depinde de:

- desfășurarea unei activități de creație intelectuală,
- respectarea formalităților de brevetare sau înregistrare a creației la OSIM (Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci),
- creația să fie aplicabilă în industrie (producție, servicii, comerț).

2. Trăsături. Printre trăsăturile dreptului de proprietate industrială se află:

- este limitat în timp și teritorial cu excepția informațiilor confidențiale;

- este o facultate recunoscută titularului care uneori creează obligația de exercitare a dreptului, cu sancțiuni în caz contrar (de exemplu decăderea);
- dreptul patrimonial care intră în conținutul dreptului de proprietate industrială este transmisibil.

3. Forme. Există diferite forme de drepturi de proprietate industrială, toate legate de protecția unei creații intelectuale precum: invenții, noi specii de plante și rase de animale, topografia unui circuit integrat, informația confidențială, desenul, modelul industrial și semnele distinctive.

Semnele distinctive în proprietatea industrială

I. Noțiune. În categoria semnelor distinctive intră mărcile și indicațiile geografice, numele comercial, emblemele și titlurile de publicații.

A. Marca este un semn distinctiv ce are rolul de a diferenția produsele, lucrările și serviciile, unei persoane fizice sau juridice, garantând calitatea constantă a lor și este susceptibil a face obiectul unui drept exclusiv, ce aparține drepturilor de proprietate industrială.

B. Indicațiile geografice sunt denumiri care ajută la identificarea unui produs originar dintr-o țară, regiune, localitate, atunci când o calitate, reputație sau alte caracteristici determinate pot fi în mod esențial atribuite acestei origini geografice.

C. Numele comercial este un element de individualizare a comerciantului și constă în numele sau denumirea sub care acesta este înmatriculat la registrul comerțului, își desfășoară activitatea și sub care semnează. În cazul comerciantului persoană fizică firma coincide cu numele comerciantului.

D. Emblema este un element de individualizare facultativ și constă în semnul sau denumirea care deosebește un comerciant de un altul de același

gen. Dacă o întreprindere nu poate avea decât o firmă (obligatoriu), ea poate avea în schimb atâtea embleme câte magazine de desfacere are.

Având în vedere specificul și destinatarii acestui curs, după prezentarea unor noțiuni generale privind dreptul de autor, ne vom reîntoarce la acest subiect, studiind de o manieră mai detaliată unele aspecte semnificative referitoare la proprietatea intelectuală.

Dreptul de autor

I. Noțiune

A. Definiție. Dreptul subiectiv de autor reprezintă acea posibilitate conferită de lege autorului unei creații intelectuale de a o utiliza potrivit aprecierii sale, în scopul satisfacerii intereselor lui personale nepatrimoniale sau patrimoniale, în limitele prevăzute de lege.

B. Condiții pentru apariție. Pentru ca un drept subiectiv de autor să se nască trebuie întrunite mai multe condiții: originalitatea operei, existența unei forme concrete pe care o îmbracă, creația să fie susceptibilă de a fi adusă la cunoștința publicului. Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe nu prevede explicit decât condiția originalității, arătând în art. 2 alin. 2 că o creație intelectuală este „recunoscută și protejată independent de aducerea la cunoștință publică, prin simplul fapt al realizării ei, chiar neterminată”.

C. Conținutul dreptului subiectiv de autor. În conținutul dreptului subiectiv de autor intră potrivit Legii nr. 8/1996 următoarele drepturi morale și patrimoniale: de a decide în ce mod și cum va fi adusă la cunoștință publică opera, de a pretinde recunoașterea calității de autor, de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoștința publică, de a pretinde respectarea integrității operei, de a retracta opera, dreptul patrimonial exclusiv de a decide cum a fi utilizată sau exploatată opera sa, inclusiv de a consimți la

utilizarea operei de către alții, precum și dreptul distinct de a autoriza reproducerea, difuzarea, etc. (conform art. 10, 12, 13 ale Legii nr. 8/1996).

II. Obiectul dreptului de autor.

A. Categoriile de opere protejate.

1. Opera originală. Legea nr. 8/1996 enumeră exemplificativ, la art. 7, categoriile de opere protejate, făcând obiectul dreptului de autor „operele originale de creație intelectuală în domeniul literar, artistic sau științific oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma concretă de exprimare și independent de valoarea și destinația lor, cum sunt:

- scrierile literare și publicistice, conferințele, predicile, pledoariile, prelegerile și orice alte opere scrise sau orale, precum și programele pentru calculator;
- operele științifice, scrise sau orale, cum ar fi: comunicările, studiile, cursurile universitare, manualele școlare, proiectele și documentele științifice;
- compozițiile muzicale cu sau fără text;
- operele dramatice, dramatico-muzicale, operele coregrafice și pantomimele;
- operele cinematografice, precum și orice alte opere audiovizuale;
- operele fotografice, precum și orice alte opere exprimate printr-un procedeu analogic fotografiei;
- operele de artă grafică sau plastică, cum ar fi: operele de sculptură, pictură, grafică, gravură, litografie, artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică ș. a.;
- operele de artă digitală” etc

Așa cum legea prevede, sunt protejate și operele științifice orale, precum cursurile universitare, atunci când este îndeplinită condiția

originalității, studenții având dreptul să ia note de curs și chiar să le reproducă fără acordul autorului doar pentru uzul personal și fără ca aceasta să contravină exploatării normale a operei ori să prejudicieze autorul conform art. 34 alin. 1 al Legii nr. 8/1996 modificată și completată de Legea nr. 285/2004.

2. Opera derivată. Pentru a face obiectul dreptului de autor și a fi ocrotită opera derivată trebuie să îndeplinească condițiile cerute oricărei opere. Totuși, pentru traduceri, adaptările și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice se cere expres ca ele să reprezinte o muncă de creație intelectuală, precizare necesară tocmai pentru a face deosebirea între opera originală și cea derivată.

B. Categoriile de opere care nu pot face obiectul dreptului de autor

1. Enumerare. Legea nr. 8/1996 enumeră limitativ în art. 9 creațiile care nu beneficiază de protecție prin drept de autor:

- ideile, teoriile, conceptele, descoperirile științifice, procedeele, metodele de funcționare sau conceptele matematice ca atare și invențiile conținute într-o operă, oricare ar fi modul de preluare, de scriere, de explicare, sau de exprimare; rațiunea pentru care acestea sunt exceptate ține de efectele negative pe care protecția le-ar putea avea asupra evoluției societății.
- textele oficiale de natură politică, legislativă, administrativă, judiciară și traduceri oficiale ale acestora; argumentul pentru care sunt exceptate de la protecție este acela că sunt destinate comunicării publice oficiale, pentru unele existând chiar obligația cetățeanului de a le cunoaște (dacă autorul textelor de natură politică le reunește într-o culegere de discursuri, el beneficiază de protecția acestora prin dreptul de autor).
- simbolurile oficiale ale statului, ale autorităților publice și ale organizațiilor, cum ar fi: stema, sigiliul, drapelul, emblema, blazonul,

insigna, ecusonul și medalia; exceptarea are în vedere faptul că rațiunea pentru care acestea există este tocmai afișarea și utilizarea lor liberă ca manifestare a sentimentului național.

- mijloacele de plată;
- știrile și informațiile de presă;
- simplele fapte și date.

2. Rațiunea exceptării. Printre altele, două sunt motivele cele mai importante pentru care invențiile nu intră în categoria operelor protejate:

- se consideră că interpretarea ideilor este act de creație și nu doar ideea privită în mod brut, care poate fi interpretată și comentată în mai multe moduri și aparține unui fond comun în care intră conștiința umanității în general;

- invențiile sunt protejate oricum prin brevet, care asigură o durată mai scurtă a protecției, pentru a încuraja progresul tehnic al societății.

Totuși, nu toate ideile pot fi utilizate fără acordul autorului, pornind de la principiul echității și având temei juridic legile în materia concurenței, conform Legii nr. 11/1991 și Legii nr. 21/1996, republicată în 2005. Astfel, s-a susținut pe bună dreptate, protejarea ideilor în domeniul publicitar prin mijloace de dreptul concurenței, având în vedere riscul de confuzie pe care îl poate crea utilizarea unei idei deja notorii.

III. Condițiile pentru protecția prin drept de autor sunt:

- opera să fie rezultat al creației intelectuale,
- opera să fie originală,
- opera să îmbrace o formă concretă de exprimare,
- opera să fie susceptibilă de a fi adusă la cunoștința publică.

A. Opera să fie rezultatul creației intelectuale

Potrivit art. 7 al Legii nr. 8/1996 este protejată opera de creație intelectuală. Activitatea de creație presupune din partea autorului un proces de elaborare în care sunt implicate talentul, cunoștințele în domeniu, spiritul novator, în cele din urmă întreaga personalitate a autorului.

Creația intelectuală nu trebuie privită exclusiv doar ca rezultat al unei munci intelectuale, ci coroborată cu munca fizică a autorului, atunci când pentru realizarea operei este necesar (spre exemplu, efortul fizic al sculptorului). La polul opus se regăsesc multe situații în care efortul fizic nu presupune creație intelectuală, așa cum e cazul celui care duce la îndeplinire o muncă fizică strict supravegheată și coordonată: constructor, zugrav etc.

Nu sunt rezultat al creației intelectuale operele care nu presupun nici un efort intelectual: agendele, cărțile de telefon, calendare etc.

B. Originalitatea operei

Opera se dovedește originală atunci când ea este rezultatul efortului și calităților intelectuale ale autorului, care prin întreaga sa personalitate își pune amprenta asupra creației sale. În funcție de specificul operei se vor adăuga și alte elemente de determinare a originalității.

Originalitatea diferitor tipuri de opere

1. Originalitatea operelor literare. Operele literare pentru care în general există interesul protecției prin dreptul de autor sunt: romanele, nuvelele, poeziile, piesele de teatru, scenariile, manualele, criticile literare, recenziile, enumerarea putând continua.

Forma pe care o îmbracă opera nu are foarte mare relevanță, fiind protejate atât operele scrise cât și orale precum prelegerile, conferințele, cursurile, discursurile ș. a.

Originalitatea operei literare se analizează având în vedere legătura sa cu o operă precedentă:

- este relativ originală opera care preluând idei, forma, planul (sau alte elemente) ale unei opere preexistente, poartă totuși amprenta personalității autorului;
- este contrafacere reproducerea într-o formă cât mai aproape de original a unei opere preexistente; nu trebuie ca reproducerea să fie fidelă.

Alte două criterii utilizate în analizarea originalității operei literare sunt compoziția și expresia. De exemplu, o antologie poate fi originală datorită compoziției, iar o traducere datorită expresivității sale.

Aprecierea originalității unei opere literare este dificil de făcut din cauza inexistenței unor criterii foarte stricte, ceea ce ar putea fi pozitiv în măsura în care încurajează creativitatea.

2. Originalitatea operelor științifice. Este considerată operă științifică creația intelectuală care are rolul de a comunica informații, noi sau vechi, din domeniul științelor. Intră în această categorie: tratate, cursuri universitare, manuale, documentațiile științifice, articole în reviste de specialitate.

Două au fost criteriile de determinare a originalității:

- exprimarea ideilor într-un mod cât mai exact și precis;
- elementul de noutate științifică adus.

Primul criteriu este în spiritul Legii nr. 8/1996, deoarece, deși opera științifică este protejată prin drept de autor, aceeași lege exclude de la protecție, pentru rațiunile deja menționate, ideile, teoriile, conceptele și descoperirile științifice.

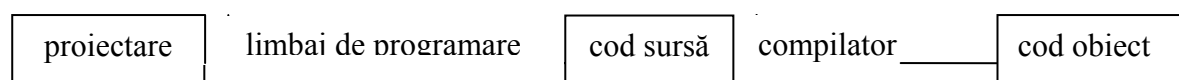
In concluzie, originală este atât opera care aduce puternice elemente de noutate, cât și aceea care, deși reia idei, teorii sau concepte deja prezentate, face acest lucru într-un alt mod, personalitatea autorului punându-și amprenta. Altfel spus, originalitatea se referă doar la compoziție, la modul de structurare și nu neapărat la conținut. Este totuși de remarcat că

în această materie, regulile cercetării științifice impun menționarea sursei de unde provine ideea sau teoria.

3. Originalitatea programelor pentru calculatoare. Fără a defini expres ce este programul pentru calculator, Legea nr. 8/1996 protejează: „orice expresie a unui program, programele de aplicație și sistemele de operare, exprimate în orice limbaj, fie în cod sursă sau cod obiect, materialul de concepție pregătitor, precum și manualele”.

În principiu, programatorul face următorii pași în realizarea a ceea ce și-a propus:

- proiectarea, realizarea structurii secvențiale;
- transpunerea prin limbajul de programare în forma numită cod sursă;
- printr-un alt program (compiler) se ajunge la forma programului denumită cod obiect.

În majoritatea cazurilor producătorul de software se află în relații de afaceri cu o altă entitate (firmă) denumită în limbajul uzual al programatorilor „third party” (firma care comandă softul este în același timp titularul drepturilor patrimoniale de autor), care comandă softul pentru utilizatorul final (end user).

Proiectarea presupune analizarea materialului pregătitor, realizarea algoritmului matematic, a structurii secvențiale. De regulă producătorul de soft primește de la third party ceea ce se numește „specifications”: cerințe, mod de implementare a algoritmului și documentație auxiliară. După ce le analizează, programatorul realizează algoritmul și trece la pașii menționați mai sus.

Ca și în cazul operelor literare, originalitatea este greu de analizat, fiind pusă sub semnul întrebării de programatori eficacitatea protecției. Originalitatea programelor pentru calculator este legată de înlănțuirea logică a secvențelor, de arhitectura proprie pe care programatorul o realizează. Astfel o persoană poate pe structura unui program să efectueze câteva modificări și să susțină că este un program original. De altfel, un program deja existent poate fi transformat astfel încât să nu fie recunoscut și în mod credibil să se susțină originalitatea acestuia. De aceea forma inițială a programului scris de autor în limbaj de programare, care poartă denumirea de cod sursă, este de regulă păstrată de producătorul de soft sau de third party ca secret comercial.

Cu toate dificultățile în analizarea originalității, în funcție de caz se pot determina *similitudini substanțiale cu originalul având în vedere structura secvențială și organizarea programului*. Printre elementele de care trebuie să se țină cont se află și posibila cunoaștere (comunicare) a codului sursă datorită relațiilor de afaceri dintre creatorul programului și cel care realizează versiunea similară.

Prin drept de autor sunt protejate materialul de concepție pregător, codul sursă, codul obiect și manualul de utilizare. Cum materialul de concepție pregător și codul sursă rămân în majoritatea cazurilor secrete, originalitatea unora apărute ulterior nu poate fi pusă la îndoială decât foarte rar. Probleme apar în cazul codului obiect și al manualului de utilizare.

Codul obiect este forma pe care o capătă programul sursă pentru a fi înțeles de mașină. Cum această formă este una binară, este foarte dificilă reluarea procesului invers pentru a se ajunge la codul sursă. De aceea originalitatea unui cod obiect este greu de pus în discuție.

Manualul de utilizare al programului este original în măsura în care structura și conținutul nu se ragănesc în unul deja existent.

Din punct de vedere practic numai un expert poate ajuta judecătorul în a aprecia originalitatea, acesta din urmă neavând criteriile obiective la îndemână. Ca o concluzie trebuie menționată opinia Curții Supreme a S.U.A. care a statuat că „dacă aceeași idee poate fi exprimată în mai multe moduri, total diferite, putem avea mai multe programe fără să existe contrafacere”.

4. Originalitatea bazelor de date. Sunt protejate prin drept de autor și bazele de date în măsura în care sunt originale. Acest caracter îl capătă în măsura în care sunt gestionate de programe performante, altfel nefiind decât o prezentare a informațiilor pe un alt suport decât cel original. Originalitatea bazelor de date se analizează având în vedere: volumul informațiilor, materialul conținut, conexiunile și modalitatea de căutare în baza de date.

5. Originalitatea operelor muzicale. Opera muzicală poate fi originală sub trei aspecte: melodie, ritm și armonie, oricare dintre acestea fiind protejată prin drept de autor. În cazul melodiilor s-a exprimat de multe ori opinia că prezența mai multor note consecutiv într-o melodie este contrafacere, deși este greu de apreciat dacă nu este vorba doar de o coincidență. Nu se pune această problemă în cazul operelor muzicale de notorietate.

Sunt protejate prin drept de autor ca opere derivate, fără a avea pretenția originalității, variațiunea și aranjamentul. În cazul primei se preia o temă muzicală asupra căreia se intervine creând practic o nouă operă, iar în cazul celei de-a doua se adaptează opera muzicală pentru a putea fi interpretată la alte instrumente.

6. Originalitatea operelor de artă plastică. Cazul operelor de artă este unul fericit deoarece executarea personală a operei oferă caracterul original prin amprenta artistică pe care autorul o imprimă. Originalitatea operei se analizează ținând cont de planul inițial al lucrării și de expresia pe care acesta o capătă ca urmare a executării (desenare, sculptare, turnare). Dacă

planul aparține altei persoane decât executantul ne aflăm în prezența unei opere colective.

Problema cea mai dezbătută o reprezintă aceea a reproducerilor. În măsura în care reproducerea este atât de fidelă încât un specialist nu poate observa elemente de diferențiere, opera nu este originală și în consecință nu va fi protejată nici ca operă derivată. Dacă însă prin reproducere apar și elemente personale se poate vorbi de o operă derivată, dar în nici un caz de una originală.

7. Originalitatea operelor de artă aplicată. În categoria operelor de artă aplicată intră creațiile cu utilizare practică precum desenele și modelele industriale. Ne aflăm astfel în fața unei duble protecții atât prin drept de autor, potrivit Legii nr. 8/1996, cât și prin regimul aplicat desenelor și modelelor industriale de Legea nr. 129/1992, modificată prin Legea nr. 280/2007 și republicată în 2007. Dacă prima reglementare prevede condiția originalității, cea de-a doua cere îndeplinirea unei condiții mai stricte, noutatea.

Referitor la originalitate, operelor de artă aplicată li se cere ca desenul sau modelul să aibă personalitate, să nu reprezinte o reproducere sau o compilare a unora deja existente.

8. Originalitatea operelor și proiectelor arhitectonice. Analiza originalității unei opere de arhitectură pornește de la desenul general, proporții, amplasament, materiale de construcție și ornamente. Nu se pune problema originalității calculelor de rezistență, a tehnicilor arhitecturale, a legilor matematicii și a altor idei și teorii care se încadrează în exceptarea prevăzută de art. 9 lit. A al Legii nr. 8/1996.

9. Originalitatea operelor fotografice. Criteriul de apreciere a originalității fotografiilor este cel general, legat de personalitatea autorului și amprenta pe care acesta o lasă asupra fotografiei. Cert este că nu putem vorbi

de originalitate în cazul fotografierii unor acte, scrisori, documente, desene tehnice ș. a., conform art. 85 alin. 2 al Legii nr. 8/1996.

10. Originalitatea operelor audiovizuale. Opera audiovizuală e definită ca „opera cinematografică sau opera exprimată printr-un procedeu similar cinematografeiei sau orice altă operă constând într-o succesiune de imagini în mișcare, însoțite sau nu de sunete”, conform art. 64 al Legii nr. 8/1996.

Potrivit art. 2 alin. 3 al Convenției de la Berna sunt protejate ca opere originale, fără a prejudicia drepturile autorului operei originale, adaptările, aranjamentele muzicale și alte transformări ale unei opere literare sau artistice.

Având în vedere că opera cinematografică este rezultatul unei „fuziuni de opere distincte”, trebuie ca fiecare dintre acestea să fie originale: scenariul, adaptarea, dialogul și regia, iar pe lângă acestea scenografia și costumele.

Pentru a dovedi anterioritatea și deci originalitatea, o operă audiovizuală poate fi inclusă în repertoriul unui organism de gestiune colectivă, conform art. 148 alin. 2 al Legii nr.8/1996 modificată și completată de Legea nr. 285/2004, în speță, Societatea pentru drepturi de autor în Cinematografe și Audiovizual a Autorilor și Realizatorilor.